

Az Iskolai Filmintézet diafilm sorozata
326. szám

Történelmi sorozat: 32.

SZABADSÁGHARC CSATÁI III.

Bevezetés:

Az Erdélyben és Délvidéken vívott sikeres harcok megvédték és megteremtették 1849 elejére annak a sikerekben gazdag hadjáratnak alapját, amelyet tavaszi hadjárat néven ismer a magyar történelem.

A téli hadjárat során bekövetkezett területi veszteségekkel egyenes arányban növekedett a megalkuvó, békepárti elemek befolyása Debrecenben. A baloldal ereje gyengülőben volt. Legértékesebb tagjai a harcmezőn, vagy a szervezés vonalán küzdöttek. Tömegebázisa is gyengült Pest feladásával és a parasztpolitika változatlansága következtében. Mégis az 1849. év első hónapjaiban a Honvédelmi Bizottmány hatalmas és eredményes munkája lehetővé tette a nép további ellenállásának megszervezését, kihasználva a császári hadvezetésnek késlekedését és bizonytalanságát is.

Bem hadseregének hatalmas eredményei Erdélyben és a Damjanich vezette hadsereg sikerei délen katonailag biztosították a honvédsereg és hadiipar átszervezését egy újabb támadó hadjárat végrehajtásához. Ennek keretében történt meg a pesti állami fegyvertár áttelepítése Nagyváradra, amelynek igazgatója Lahner György tábornok lett.

A Honvédelmi Bizottmány és szervei havonta átlagban tízezer ujonccal növelték a hadsereg létszámát. Hatalmas munkát fejtettek ki az élelmiszer, a lőszer, fegyverzet és egyéb anyagkészletek biztosítása érdekében is. A nép hazafias lelkesedéssel támogatta a Honvédelmi Bizottmányt és ezért járt ennek szervező munkája sikerrel. A forradalom vezetőinek felhívására a magyar nép ügye mellé sorakoztak a nemzetiségek legjobbjai, külföldi forradalmi harcosok is: románok, oroszok, szlovákok, németek, lengyelek, olaszok, tiroliak, franciák, törökök stb.

A hadsereg létszáma rohamosan nőtt. Míg 1848 decemberében csak 62 zászlóalj volt a magyar hadsereg ereje, januárban 72, áprilisban már 91 a zászlóaljak száma. Január 1-én megtörtént a honvédsereg hadtestekbe való szervezése. Jelentősen emelkedett a tüzérség és a fiatal műszaki alakulatok száma. Ez a haderő alkalmas volt már támadó hadjárat megindítására.

1. A tavaszi hadjárat első szakasza /Vázlat/

A magyar kormánynek szervező munkája során sikerült a katonai erők jelentős részét a Tisza középső folyásánál összponto-

sitania. 1849 január végén az 1., 2., 3., és 7. hadtest részben Kassa /1. és 7. hadtest/, részben Tiszafüred /2. hadtest/ és Czibakháza /3. hadtest/ körzetében gyülekezett és várta a Pest-ről Eger irányába menetelő ellenséges főerő támadását. A honvédsereg főparancsnokává ekkor Kossuth Dembinszkit nevezte ki. Görgey és Klapka hadtestének Kassánál történt találkozása után Dembinszki elérkezettnek látta az időt arra, hogy az ellenség főerőjére döntő csapást mérjen. Terve a következő volt: Az Egerből Pestre vezető országút mellett kell megverni az ellenséget. A feladatot az 1., 2. és 7. hadtest hajtja végre. A főttámadás megkezdése előtt a 3. hadtest Damjanich és Vécsey vezetésével tüntető támadást intéz Szolnok ellen, hogy az ellenség figyelmét elvonja a főcsapás irányáról.

Az egyébként helyes terv Görgey és tisztikara ellenállásán, valamint Dembinszki rossz végrehajtása alapján nem hozta meg a várt eredményt. A Szolnok elleni tüntető támadásra csak március első napjaiban kerülhetett sor, a főttámadást pedig csak a szolnoki tüntető harc megkezdése után lehetett volna végrehajtani. Tehát az Eger környékéig előretolt magyar főerőknek március elejéig minden mozgástól és tevékenységtől tartózkodniuk kellett volna. Ehelyett Dembinszki - helytelenül - február 22. és 26. között Kápolnáig toltja előre hadtesteit és egységeit indokolatlanul mélységben és szélességben egyaránt szétszórta. Így február 26-án seregének csupán fele vette föl a császáriakkal a harcot.

2. Kápolnai csata

Február 26-án Kápolnánál - mindkét fővezér számítása ellenére - mintegy találkozó harc alakult ki oly módon, hogy az északról jövő Schlick tábornok hadteste a magyar hadsereg jobb-szárnyát átkarolással is fenyegette. A csata második napján Schlick egységei is megérkeztek Kápolnához. Dembinszki a márc. 27-i harcok során kénytelen volt visszavonulást elrendelni anélkül, hogy a rendelkezésére álló összes erőket harcra vetette volna. Az osztrákok február 28-án kezdték meg csapataink üldözését, azonban Mezőkövesdnél a magyar alakulatok visszaverték őket. Ezután Dembinszki hadseregével Tiszafüredre, a folyó balpartjára vonult át.

3. Don Miguel gyalogság hadnagya

4. Német légionista

A kápolnai csatában jelentős szerepet játszott az olasz légió is. Különösen kitüntette magát a csata második napján a Don Miguel gyalogság a Schlick csapatai ellen vívott harcokban. Hősiesen küzdött a német légió is. /Ennek egyik tagját, Lebstück Máriát a csatatéren Dembinszki vitézségeért hadnaggyá léptette elő./

5. A szolnoki ütközet /csatavázlat/

A magyar főerők kápolnai veresége az erőviszonyokban jelentősebb változást nem hozott. A vereség főokai: a központi egy-

séges vezetés hiánya, az erők helytelen felhasználása, a felderítés elégtelensége, Görgey hadtestének kivülmaradása a harcon. A vereség egyben a magyar támadási terv felfedését is jelentette, így a honvédsereg egy időre elvesztette e hadszíntéren a kezdeményezés és ellentámadás lehetőségét. Márc. 5-én került sor a tavaszi hadjárat első szakaszának második jelentős csatájára Szolnoknál.

6. Szolnoki csata /1849. III. 5./

Damjanich, a 3. hadtest parancsnoka a város elfoglalására a következő tervet dolgozta ki. Vécsey hadosztálya élén Török-szentmiklós körzetéből kiindulva frontális támadást intéz a tiszai hidfő ellen, míg Damjanich hadteste Czibakházánál átkelve a Tiszán váratlanul délről támad a város ellen. A 3. hadtest létszáma alig érte el a tizezer főt, de ebben a bányászati seregben harcolt a híres 3. és 9. vörössipkás zászlóalj. "Nem adnám oda őket egy egész hadtestért sem" - szokta róluk büszkén mondani Damjanich. A 3. hadtesttel szemben Jellasich 1. osztrák hadteste állt kb. 12-15.000 emberrel és 60 ágyuval. Bár Vécsey csak megkésve tudott katonáival beavatkozni a harcba, a 3. hadtest hős honvédei előbb a Szolnokot megszállva tartó Karger-dandárt verték ki a város falai közül, majd az ennek segítségére siető Ottinger-lovasdandárt is megszalasztották.

7. A 9. honvédszászlóalj katonája

8. Lengyel dzsidás és gyalogos

A 9. zászlóalj gyalogosai egy dragonyos alakulat támadásának visszaverésével, a 3. zászlóalj katonái pedig a szolnoki pályaudvar elfoglalásával tűntek ki. Jelentős szerepet játszott a harcban egy lengyel dzsidás század is.

9. A tavaszi hadjárat második szakasza /Vázlat/

A tavaszi hadjárat második szakaszának tervét előbb a Dembinszki helyére lépő Vetter elképzelése alapján dolgozták ki, a véglegeset Kossuth vezetésével az egri főhadiszállás haditanácsa fogadta el. /Ekkor lett Görgey a magyar főszereg vezére, a 7. hadtest parancsnokságát Gáspár András huszárezredes vette át./

A terv a következő volt: A 7. hadtest a Gyöngyös-hatvani országúton vonul előre, az 1. /parancsnoka Klapka György tábornok/ és a 3. hadtest /parancsnoka Damjanich tábornok/, ettől délre működik Nagykáta, Jászberény irányában. A 2. hadtest /parancsnoka Aulich Lajos tábornok/ fedezi a másik három hadtest működését. Az összes erők a Gyöngyös-pesti országút mentén egyesülnek Gödöllő körül és mérnek döntő csapást az ellenség főerőjére ápr. 7-én.

A végrehajtás sikerére számítani lehetett, mert az erőviszonyok kb. egyenlők voltak /a magyar főszereg kb. 50.000 fő és 184 ágyu, az ellenség kb. 55.000 fő és 222 ágyu/, továbbá Windischgrätz nem tudta, hogy merről várható a hadsereg támadása, ezért egységeit ügyetlenül szétszórta. Hatvan - Gödöllő körül Schlick

3. hadteste állt, a Jellasich vezette 1. hadtest Cegléd környékén tartózkodott, Wrbna 2. hadteste Pest, Vác, Esztergom védelmét kapta feladatul, Ramberg hadosztálya a Dunántul északra a Komáromhoz vezető utat igyekezett elzárni.

10. 11. A tápióbicskei csata. /1849. IV. 4./

-----A magyar hadtestek április 1-én kezdték meg előnyomulásukat. Először Hatvannál történt összeütközés a 7. hadtest és Schlick alakulatai között, amely csapataink győzelmével végződött /ápr.2./ Windischgrätz a csata után a magyar főerők helyét nem tudva megítélni, Jellasich, Schlick hadtesteit akarta egyesíteni és Hatvan főiránnyal szándékozott támadni. Ennek a tervnek a megvalósulása a császáriak biztos pusztulását jelentette volna, mert a magyar főerők baloldalát és hátát támadhatták volna meg. Április 4-én került sor Tápióbicskénél a második összeesapásra, Jellasich csapatainak nagyobb része Gödöllő felé menetelve már átkelt Tápióbicskén, de a faluban még erős utóvéd tartózkodott, Ezek elvonulását Klapka hadtestének mozdulatlanul kellett volna figyelnie, hogy a magyar haditett továbbra is titokban maradjon, Klapka azonban kellő felderítés nélkül, elhamarkodva támadott s csapatait a Tápió hidján tulra üzte vissza az ellenség. Ekkor érkezett meg a 3. hadtest segítsége. A 3. és 9. zászlóalj katonáinak jutott az a feladat, hogy a Tápió hidján makacsul védekező ellenséges erőket megtörje. A vörössipkások golyózáperben nyomultak előre az uton és üldözték az ellenséget együttműködve a 3. zászlóalj honvédeivel.

A magyar hadtestek előrenyomulása a megbeszélte terv szerint folyt tovább, Jellasich azonban nem vonult Gödöllőre, hanem megállt az isaszegi dombokon. Itt ütközött meg ápr. 6-án a nyomában lévő magyar csapatokkal. Elkeseredett harcok során végül is győztünk, azonban az ellenség megmenekült a bekerítéstől és megsemmisítéstől. Windischgrätz ui. a következő napon Pestre vonta vissza 1., 2., 3. hadtestét, csak Ramberg hadosztálya maradt Vácánál. A császáriak szemeltartására és megtévesztésére Aulich csapatai Pestnél maradtak és itt manővereztek ügyesen.

12. Damjanich váci támadási terve /Csatavázlat/

A magyar fősereg Damjanich vezetésével április 10-én Vácánál aratott nagyszerű győzelmet Ramberg hadosztálya felett. Ezután tovább folytatta útját Komárom felé.

13. A nagysallói csata vázlata

14. A nagysallói ütközet /1849. IV. 19./

-----Szinte váratlanul ütközött bele egy nemrég megalakult császári hadtestbe Nagysallónál. Honvédeink hősi harca és vezetőinek /Damjanich, Klapka, Leiningen, Guyon, Pöltenberg stb./ helytállása április 19-én új győzelmet aratott s ezzel megnyitott az ut Komáromig.

15. A komáromi vár ostroma /1849. IV. 22./

-----A komáromi várak kb. 8.000 honvéd védelmezte az elmúlt év végétől. Az ostromló osztrák sereg parancsnoka Simunich tábornok

volt, az ostromló sereg létszáma már 1849 március elején meghaladta a 14.000 főt, 42 ágyuval is rendelkezett. Felmentő seregünk ápr. 21-én éjjel ért a komáromi vár közelébe és 22-én reggel megkezdődött az ostromgyűrű szétszakítása a várban lévők és az osztrákok háta mögött álló honvédek összehangolt támadásával. Közben Welden az új császári fővezér a megmaradt osztrák egységeket igyekezett kivonni Bécs irányába Magyarországról, csak a megerősített Budán hagyott 5.000 embert.

A visszavonuló Welden-féle sereget Görgeynek kellett volna megsemmisítenie, azonban késlekedett és ezért a március 26-i szőnyi csatában csak kisebb jelentőségű győzelmet aratott.

16. Knézich Károly tábornokká való kinevezésének okmánya

Ezekben a harcokban is kitüntette magát a 3. hadtest, különösen Knézich hadosztálya. Knézichet nem sokkal később a 3. hadtest tábornokává nevezték ki, mert Damjanichnak Komáromban eltört a bokája és seregeit nem tudta vezetni.

17. Budavár ostroma

18. Budavár /Az északi rondella/ 1849. IV. 14.

19. "Budavár a miénk!" /plakát/

Görgey feladata ezután Welden seregeinek az üldözése, Bécs elfoglalása lett volna. Erre meg is volt a lehetőség. Ő azonban három értékes hetét töltött el Buda felszabadításával. /Május 4-május 21-ig/, Budát az 1., 2., 3. hadtest és Kmetty György ezredes önálló hadosztálya zárta körül. Az elkeseredett, véres harcok csak május 21-én hozták meg a vár felszabadítását. "Budavár a miénk!" - hirdette Irányi Dániel kormánybiztos kiáltványa, majd Kossuth hasonló szavakkal kezdődő szózata.

20. A függetlenségi nyilatkozat /1849. IV. 14./

21. A trónfosztás kihirdetése

A kápolnai csata után kiadott olmützi alkotmányra a választ a debreceni országgyűlés Kossuth előterjesztésére április 14-én adta meg a trónfosztással. A függetlenségi nyilatkozat kihirdetése azonban nem hozta meg azt a politikai sikert, amit Kossuth várt tőle.

22. A nyári orosz-osztrák támadó hadjárat terve

Elsősorban a reakciós császári és cári erők összefogása és katonai intervenciója eredményezte az 1848-49-es szabadság harc bukását. A kétszeres erőfölény, a katonai és politikai irányítás egységének hiánya Világoshoz vezetett.

23. Szózat Komárom rendithetetlen várából /1849. aug. 6./

Komárom alatt aug. 3-án Klapka szétverte és a határig üldözte az ostromló sereget. Erről tudósít kiáltványa. Ennek a győzelemnek a híre azonban már nem jutott el a közben Arad várába szorult magyar kormányhoz.

24. Világosi fegyverletétel

Miután Görgey magához ragadta a legfőbb katonai és politikai hatalmat Világosnál letette a fegyvert. A zászlóaljok gúlaiba helyezték fegyvereiket, a tölténytáskákat csomóba hányták. A huszárság kardját a nyeregkápára akasztotta. Ekkor tört ki a keserűség egész megdöbbentő nagyságában. Voltak, akik összetörték puskájukat, mások megcsókolták fegyverük hideg vasát, elbucsuztak tőle, mint édes testvértől.

25. Zászlódarabok Világos után

Több hadi lobogót darabokra téptek s megosztottak foszlányain, hogy az anyai dicsőséget látott zászlók ne kerüljenek az ellenség kezébe.

26. Cs. kir. katonai törvényszéki ítéletek /a/ Gyergyai Samu, b/ gróf Batthyány Lajos, c/ Lakatos János, Kallós Zsigmond, Arnold Ignác, d/ Elleméri és Ittebei Kis Ernő ítélete/

A császári hadsereg hadbírószékei még a világosi fegyverletétel előtt megkezdték a magyar hazafiak elnémitását és kiírását.

27. Kossuth bucsuja

Sokan - Kossuth is - emigrációban keresnek menedéket azal a céllal, hogy innen folytassák a harcot.

28. Kufstein vára

Még több azoknak a száma, akik az osztrák várak, /Kufstein, Spielberg/ sötét kazamatáiban pusztulnak el.

29. Az aradi 13 kivégzése

Még inkább dühöngött a reakciós terror a szabadságharc bukása után. Október 6-án, a bécsi forradalom és Latour kivégzése évfordulóján, ítélték halálra és hajtották végre a halálos ítéletet Aradon szabadságharcunk 13 hősi tábornokán. 13 tábornok közül kilencet bitófán végeztek ki, négy tábornoknak pedig golyó oltotta ki életét.

30. Az aradon kivégzett 13 tábornok arcképe

Kilenc tábornokot bitófán végeztek ki. Ezek a következők:

Török Ignác tábornok /sz. 1795/ katonai tanulmányait a bécsi mérnökkari akadémián végezte. Komárom mérnökkari parancsnoka volt, később a Szeged körüli védősáncok építését vezette.

Damjanich János tábornok /sz. 1804/ szerb szülők gyermeke volt. Katonai pályáját a bánvári határőrségnél kezdte. A 48-as márciusi mozgalmak idején százados volt Temesvárott. Az egész helyőrség egyetlen tisztje, aki bátor szóval fejezte ki rokonszenvét a magyar nép törvényes ügye iránt. Szavát tettel pecsételte meg és 1848 áprilisában őrnagyi ranggal zászlóalj parancsnoknak nevezték ki. A délvidéki harcokban sorozatosan kitüntette magát. Csakhamar ezredes, majd önálló hadosztályparancsnok. 1849 elején

pedig tábornok és a bánáti hadtest parancsnoka lett. Katonái szerettek és egymás között "édesapámnak" nevezték.

Aulich Lajos tábornok /sz. 1792/ 1848-ban alezredesi rangban lépett át az osztrák hadseregből a honvédsereghez. Harcolt a szerbek ellen, majd a feldunai seregnél hadosztályparancsnok volt. 1849 március végén a 2. hadtest élére került. Kossuth jul. 15-én hadügyminiszterré nevezte ki.

Knézich Károly tábornok /sz. 1808/ századosi rangban lépett át a magyar hadseregbe. Harcolt a szerbek ellen, később a 3. hadtest egyik dandárának a parancsnoka lett. Damjanich megsérülése után tábornoki rangban a 3. hadtest parancsnokságát vette át.

Pöltenberg Ernő tábornok /sz. 1813/ osztrák származású, mégis jelentkezett a magyar hadseregbe szolgálattételre. A tavaszi hadjárat idején hadosztályparancsnok volt. A nagysallói csata után a 7. hadtest parancsnokságát vette át.

Lahner György tábornok /sz. 1795/ 1848-ban őrnagyi rangban harcolt a Délvidéken. Csakhamar ezredes és a hadfelszerelés főfelügyelője lett. Ezt a rendkívül nehéz és felelősségteljes tisztét nagy sikerrel töltötte be.

Leininger-Westerburg Károly tábornok /sz. 1819/ német fejedelmi család sarja. 1844-ben magyar nőt vett feleségül és ekkor lett magyar honossá. Katonai pályáját a Don Miguel seregében kezdte meg. A szabadságharc kitörésekor a magyar kormánynak ajánlotta fel kardját, holott testvérei az osztrák seregben szolgáltak. Damjanich hadtestében volt dandárparancsnok, 1849 júniusában a 3. hadtest tábornoka lett.

Vécsey Károly tábornok /sz. 1807/ 1848-ban huszárőrnagy volt. Átjőve a honvédséghez, a szerbek ellen küzdött. Később ezredesi rangban a bácskai hadtest parancsnoka lett. 1849 január végén hadtestével a Közép-Tiszához rendelték, ekkor lett tábornok.

Nagy-Sándor József tábornok /sz. 1804/ a szabadságharc kitörésekor a pestmegyei lovas nemzetőrséget szervezte, majd Damjanich seregében harcolt a szerbek ellen. A tavaszi hadjáratot, mint a 3. hadtest lovas dandárának parancsnoka, bámulatos hősiességgel küzdötte végig. Később az 1. hadtest parancsnokává nevezték ki.

Négy tábornoknak golyó oltotta ki életét:

Schweidel József tábornok /sz. 1796/ katonai pályára lépett és 1848-ban őrnagy volt. Ezredét Bécsből vezette haza a szabadságharc kitörésekor. Résztvett a pákozdi és schwecháti ütközetben. 1849. májusában Pest-Buda katonai parancsnoka lett.

Lázár Vilmos ezredes /sz. 1815/ huszárhadnagy volt az osztrák seregben, de leköszönt rangjáról. 1848-ban ismét kardot kö-

tött. Dandárparancsnok volt a Délvidéken. Innen a Szeged táján összpontosított hadakhoz került. Dandárával Világos után egy héttel tette le a fegyvert.

Dessewffy Arisztid tábornok /sz. 1802/ 1848 őszén ajánlotta fel szolgálatait hazájának. Mint önálló lovassági parancsnok résztvett a tavaszi hadjárat minden csatájában. Ezután Kossuth a 9. hadtest parancsnokságával bizta meg.

Kiss Ernő altábornagy /sz. 1800/ a forradalom kitörésekor ezredesi rangban az osztrák seregben szolgált. Később a délvidéki harcokban tűnt ki, 1849. jan. elején Debrecenbe rendelték országos főhadparancsnoknak.

31. Batthyány Lajos kivégzése

1849. október 6-án végezték ki a pesti Új épületben az első felelős magyar kormány elnökét, gróf Batthyány Lajost is.

32. A szabadságharc győztes csatái /Térkép/

Szabadságharcunk győztes csatáinak emléke mindig a szabadság megvédésére ösztönöz bennünket.

33. A Szovjetunió visszaadja a Világosnál zsákmányolt zászlókat.

A cári hadsereg által zsákmányolt 48-as zászlókat a Szovjetunió visszaadta nekünk. Mi tisztán őrizzük meg szabadságunk szimbólumait.

Kiadásért felelős: Sárvány István

61-5470/326 - Felsőoktatási Jegyzetellátó Vállalat